

Otroci in ljudsko izročilo

Sabina Kukovec, vzgojiteljica predšolskih otrok, Vrtec pri OŠ Kungota

Ljudsko izročilo, ljudska glasba, ljudski ples in ljudska pesem so pogosto prisotni ter zelo pomembni elementi otrokovega sveta. V članku sem želela predstaviti že določena znanja in seveda dejstva ter raziskati, zakaj je ohranjanje izročila pomembno. Prikazati pa sem želela tudi način, kako v svoji vrtčevski skupini sama obujam ljudsko izročilo.

Ključne besede: vrtec, ljudska glasba, otroško ljudsko glasbeno izročilo, kurikulum

UVOD

Gibalni razvoj otroka je pomemben vse od rojstva. Gibanje je otrokova potreba, z njim izraža veselje, zadovoljstvo in ugodje. Samo gibanje se prepleta s plesom, ples pa postane gibanje, ko se gibanje poveže v nekem prostoru, času in ritmu. Pri gibalno-plesnem razvoju imamo pomembno vlogo tudi odrasli. Otroke spodbujamo in motiviramo, da dosežejo zastavljene cilje ter naloge.

Poznamo več zvrsti plesa in eden od njih izvira iz naše kulturne dediščine – to je ljudski ples. Naši ljudski plesi so poskočni, saj so jih prilagodili našemu značaju.

Ljudski plesi so skupinski. Pri večini gre za ples v paru, zato so ti pretežno namenjeni odraslim. Poznamo pa tudi otroške ljudske plesne igre. Bistvene razlike ni, saj je ples igra, v njej najdemo preproste, nezahtevne gibalne prvine in ponavljajoče se motive. Otrok se tako preko ljudskega plesa vzporedno seznanja tudi z ljudsko glasbo, njenimi instrumenti, pravljičami, pripovedkami in izštevankami.

Spremljevalka ljudskega plesa in igre pa je tudi ljudska pesem, značilnosti katere so enostavnost, kratkost, nezahtevnost in ponavljanje. Izročila se tako med seboj prepletajo in dopolnjujejo.

LJUDSKO IZROČILO

»Ljudsko izročilo je del naše kulture, ki jo moramo ohranjati in gojiti s spoštovanjem in odgovornostjo. Brez ljudskega izročila ne moremo ustvarjati današnje kulture«. (Ramovš 1982, 1–3)

Trampuš (1979) in Kunaver (1987) pa dodajata, da smo ljudsko izročilo dolžni ohraniti kot dediščino naše preteklosti, saj preko folklorne spoznavamo ljudstvo, se učimo ljubiti domovino in utrjujemo zavest. Z ljudskim glasbenim izročilom se človek sreča že zelo zgodaj, v družinskem in predšolskem okolju, ter zajema ljudske pesmi in instrumente, ljudske plesne, rajalne igre in ljudske izštevance. Širi se od človeka do človeka. (Kumer 1996)

»Ljudske pesmi so se prenašale in se še vedno prenašajo od ust do ust in so bile kot take podvržene spremembam. Pevci so si melodije zapomnili, tako

da so jih slišali in tako tudi zapeli po svoje. Ljudskemu plesu pa se je zgodilo podobno, saj so si prenašalci zapomnili le bistvene prvine – korake in si jih prilagodili po svoje«. (Ramovš 1980, 1–3)

»Skupna značilnost vseh plesov ljudskega izročila je, da so povezani z določenimi obredi in navadami. Zato med ples poleg izoblikovanih vzorcev korakov štejemo tudi hojo, tek in poskakovanje«. (Fuchs 2004, 5–8)

OTROŠKO LJUDSKO IZROČILO

»Včasih so otroci z veseljem peli, ustvarjali nove zvoke, glasbila in se igrali. Današnji otrok pa je obdan z vrsto akustičnih dražljajev, ki povzročajo pasiven odnos do glasbenih dejavnosti. Iz tega razloga je pomembno, da sistematično pristopimo k načrtovanju, izvajanju in vrednotenju glasbenih dejavnosti, saj je od tega odvisno, kako bo otrok doživljal glasbo«. (Denac 2002)

Borota (2015) dodaja, da otrok v glasbenih dejavnostih uživa ob poslušanju, prepevanju in izvajanju glasbenih vsebin. Naša naloga pa je, da mu ponudimo raznovrstno glasbo. Zato moramo v vrtec vključevati več vrst glasbe, ena izmed njih naj bo tudi ljudska.

»Pomembno je, da se vzgojiteljice v času izobraževanja seznanijo z elementi ljudskega izročila in ga v vrtcu predstavijo otrokom, ti pa ga potem lahko prenašajo na naslednje generacije«. (Pačnik 2010)

LJUDSKA GLASBILA

Ljudska glasbila moramo opredeljevati zelo široko, saj v to skupino spadajo vsi predmeti, iz katerih hote izvajamo zvok, ki ga prepoznamo kot glasbo.

»Ljudska otroška glasbila in zvočila so izdelana iz različnih materialov in predmetov iz naše okolice, različnih rastlin, plodov. Imenujemo jih lahko tudi zvočne igrače«. (Kumer 1983)

LJUDSKA PESEM

Ljudska pesem je že od nekdaj povezana z življenjem človeka in ga spremlja v vsakdanjem življenju. Tako so se skupaj z njimi tudi prenašale šege in navade določenega naroda. Zaradi spreminjanja življenja (načinov) pa se navade spreminjajo ali opustijo. (Kunaver 1987)

Primer igre Abraham ma sedem sinov

Zaradi razgibanosti ozemlja imamo v Sloveniji zelo bogato zbirko ljudskih pesmi. Nekatere so namenjene posebnim priložnostim, druge življenjskim mejnikom, tretje pa so otroške.

»Ljudska pesem je sestavljena iz preprostega besedišča, jezik je bogat in poln prispevkov in se giba od veselja do žalosti. Pogoste podobe, ki se pojavljajo v pesmih, so tudi sonce, luna, zvezde, predvsem zato, ker je bil človek z njimi ves čas obkrožen in od njih odvisen«. (Kumer 1987) Jezik v teh pesmih je pogovorni, pogosto vsebuje tudi narečne besede, dialekte in besede, ki živijo v skupnosti, v katerih je pesem nastala. (Tersoglav 1999)

»Slovenska ljudska pesem je del naše kulturne dediščine, zato jo je potrebno prenesti v naslednje robove in jo spoštovati kot izročilo naših prednikov«. (Kunaver 1987)

KAJ PA KURIKULUM ZA VRTCE?

V *Kurikulu za vrtce* (1999) se ljudsko izročilo pojavlja na različnih področjih dejavnosti, na področju jezika, gibanja, umetnosti in družbe. Vsako od teh področji navaja različne cilje in dejavnosti povezane z ljudskim izročilom. Tako otrok spozna ljudske izštevance, pravljice, šaljivke, uganke, rajalne in plesne igre, bibarije, prstne igre, svoj domači kraj in njegovo dediščino.

Otroško ljudsko glasbeno izročilo v kurikulumu spada na področje umetnosti, katero združuje likovno, glasbeno, plesno, dramsko in avdio-vizualno področje. Za vse pa navaja cilje iz primarne dejavnosti.

Splošni cilj skozi celotno predšolsko obdobje je, da se otrok sreča z ljudsko umetnostjo in obrtjo, ki ga *Kurikulum* pri načrtovanju za posamezno starostno obdobje opredeli kot dejavnost izrekovanja ljudskih izštevank in šaljivk ter kot dejavnost petja ljudskih pesmi v obsegu otrokovega glasu. Vsebine ljudskega izročila v svoje delo vnašamo tudi takrat, ko izvajamo dejavnosti doživljanja umetnosti kot del kulturnega življenja in razvijanja spretnosti spoznavanja, raziskovanja in eksperimentiranja. Vzgojitelji tako izvedbo ciljev in vsebino v povezavi z ljudskim izročilom dopolnjujejo, dograjujejo in povezujejo z ostalimi področji.

KAKO PRENAŠAM ZNANJE O LJUDSKEM IZROČILU V SVOJO SKUPINO

Veliko vzgojiteljic je mnenja, da jim *Kurikulum za vrtce* ni v pomoč pri načrtovanju otroškega ljudskega izročila. Kot razlog navajajo, da je v njem premalo podatkov in konkretnih idej ter vsebin za izvajanje določene dejavnosti. Dejansko pa nam kurikulum pušča na široko odprta vrata za svobodo.

Znanja o otroškem ljudskem izročilu nam šolanje sicer ni podalo, vendar praksa in lastno vzgojiteljsko izobraževanje lahko omogoči prenašanje kulturne dediščine na otroke. Tudi sama sem ugotovila, da mi tega znanja primanjkuje, zato sem se dodatno izobrazila na nekaterih seminarjih, kjer sem dobila osnovno znanje. V veliko pomoč so mi bili moji otroci, ki so obiskovali otroško folklorno skupino. Preko njihovih nastopov sem marsikaj spoznala.

Čez nekaj časa sem se odločila novo pridobljeno znanje preizkusiti v svoji skupini. Bilo me je strah, vendar sta me veselje in zanimanje otrok vzpodbudila, da sem vztrajala naprej. Tako vsako leto ne glede na starost otrok v svoje poučevanje vnesem ljudske otroške pesmi, izštevance, plesne in izdelavo ljudskih instrumentov.

Vedno je potrebno izbrati pesem, ples itd., ki je primeren otrokovi starosti, in jim vsebino približati na primeren način. Hitro ugotoviš, če je kaj pretežko, saj stvar nikakor ne steče. Potem prilagodiš gib, korak in igra se običajno nadaljuje. Pomembno pa je, da je pesem, glasba ali ples otrokom všeč že takoj na začetku, takrat jim ne bo težko ponavljati in utrjevati gibov ter korakov.

POTEK SEZNANJANJA S PESMIJO

Na začetku sem otrokom predvajala glasbo z ljudskimi otroškimi pesmicami, kar tako ob zajtrku, vmes med odmori. Opazovala sem, kaj jih pritegne. Potem smo se skupaj odločili, kaj bi se radi naučili, in se zatem seznanili z besedilom in na koncu še z glasbo. Ko smo to osvojili, smo si pesem prepevali večkrat dnevno. Na začetku otroci samo poslušajo, čez nekaj časa pripevajo, nato pa že skupaj pojemo. Včasih kaj uspe prej, včasih pa kasneje.

PRIMER PLESA RAŠPLA (otroci stari od 3–4 let)

1. kitica: Počepi gor in dol, 2x6 ponovitev.
2. kitica: Roke daš tako, kot da si čestitaš, in se vrtiš do pavze v eno smer in nato v drugo smer.
3. kitica: Žiga-Žaga roke se držijo in menja je gibaš k sebi in nazaj, 2x6 ponovitev.
4. kitica: Držiš se pod roko s soplesalcem in se vrtiš v eno smer, ob pavzi nato v drugo.
5. kitica: Držiš se s soplesalcem za roke in zibaš v levo in nato v desno, 6 ponovitev.
6. kitica: Ponoviš 2. kitico.

Ena izmed pogostih uporabljenih ljudskih rajalnih iger je *Abraham*. To igro uporabljam skoraj redno, uporabim pa jo tudi za razgibavanje otrok, ne samo za ples. Kajti, ko pesem poje 'vsi so delali tako', lahko otrok pokaže svojo vajo, svoj gib. Tako lahko na vrsto pridejo vsi otroci v skupini.

Ko se otroci pesem dobro naučijo, pa sama dodam še, da lahko pojemo pesem *hitro, počasi, glasno* ali *tiho*. Ko se otroci naučijo tudi tega, lahko vsebino združimo tako, da pojejo in plešejo *hitro in glasno* ali *počasi in tiho*. Otrokom je to zanimivo in vedno sodelujejo.

KAKO DODATI PLES?

Pri plesu reči potekajo malo drugače. Ugotoviti moraš, kaj jim je všeč. Poslušamo različno glasbo, tako da se otroci ob njej sproščeno gibajo. Ko ugotovimo in se odločimo, kaj bi se radi naučili, jim sprva ples pokažem, potem pa s štetjem vadimo posamezne gibe brez glasbe. Vmes se smejimo in ugotavljamo, ali nam bo šlo ali pa je to za nas pretežko. Če je pretežko, skupaj z otroki najdemo nov gib. Ko se priučimo gibe plesati s štetjem, poizkusimo še z glasbo. Če je otrokom dejavnost všeč, jo lahko vadimo dnevno, če ne, pa občasno.

Ples lahko spreminjaš po želji in glede na starost otrok, sama pa vedno izhajam iz otrok. Otrokom je ljudska glasba zelo blizu in jih zelo pritegne. Skozi čas sem ugotovila, da jo otroci z veseljem sprejemajo.

ZAKLJUČEK

Ugotovila sem, da potrebuješ za podajanje otroških ljudskih dejavnosti znanje in pogum. Marsikatera vzgojiteljica si ne upa. Sama pa imam veselje ob ustvarjanju različnih dejavnosti z otroki. Otroci so nepopisan list, zato ne smemo zamuditi in jih pozabiti seznaniti z našo kulturno dediščino. Potrebna sta zgolj pogum in volja.

LITERATURA:

- Denac, O. (2002): *Glasba pri celostnem razvoju otrokove osebnosti*; priročnik za vzgojitelje, učitelje, učitelje glasbe in glasbenih predmetov v splošnih in glasbenih šolah, Ljubljana: Zavod republike Slovenije za šolstvo.
- Fuchs, B. (2004): *Ljudski plesi v osnovni šoli*; priročnik za učitelje, mentorje in vaditelje: Ljubljana: Zavod republike Slovenije za šolstvo.
- Kumer, Z. (1996): *Vloga, zgradba, slog slovenske ljudske pesmi*: Ljubljana: Znanstveno-raziskovalni center.
- Kumer, Z. (1983): *Ljudska glasbila in godci na Slovenskem*: Ljubljana: slovenska Matica Ljubljana.
- Kunaver, D. (1987): *Pesmi in šege moje dežele*: Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Kurikulum za vrtce, (1999): *predšolska vzgoja v vrtcih*: Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport; Zavod republike Slovenije.
- Pačnik, A. (2010): *Otroško ljudsko izročilo Saleške doline*: diplomsko delo; Maribor: Univerza v Mariboru, pedagoška fakulteta.
- Ramovš, M. (1982): *Folklor in folklorizem*: Folklorist, str. 1–3.
- Ramovš, M. (1980): *Plesati me pelji*: Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Trampuš, M. (1979): *Kaj nam pomeni folklor?*: Folklorist, str. 1–3.
- Tersoglav, M. (1999): *Slovenske ljudske pesmi*: Ljubljana; Karantanija.

Moji otroci pripravljeni na nastop